

història

# Riudoms sota Napoleó

Eugeni Perea Simón

Les primeres reaccions produïdes a Riudoms en l'esclat de la guerra del Francès va ser la de col·laborar-hi amb una aportació econòmica i una quota de soldats en la formació de l'exèrcit que des del Camp de Tarragona aniria a la Catalunya Nord per lluitar contra l'exèrcit invasor de Napoleó i en

defensa de l'absolutisme i la religió. Dos militars procedents del Rosselló havien arengat prèviament la població comarcal en una campanya per a recaptar subsidis i adeptes a la causa.

D'aquesta manera, el poble esdevindria teatre d'enfrontament dels bàndols en pugna –els exèrcits francesos i les guerrilles o sometents

Volta d'una capella del convent de Sant Francesc que serví d'hospital comarcal durant la Guerra del Francès.  
Foto: Àlex Escoda Rojas.



# eó (1808-1814)

defensors de la monarquia de Carles IV i els seus recursos humans i econòmics exhaurits i hipotecat el futur.

El rector parroquial, esdevingut improvisat cronista, anota en els llibres sacramentals: *"A primeros de diciembre de mil ochocientos nueve se levantó en masa el presente Principado para acudir al socorro de la plaza de Gerona sitiada por los franceses. La villa de Riudoms como las demás del Principado mandó a su auxilio el número de hombres que le previno el gobierno y fue uno de estos el nombrado Juan Pagés. Esta gente que reunida con la de varios otros pueblos estaba sitiada en las inmediaciones de una casa de campo nombrada Can Riser fue en veinte y ocho de diciembre del citado año mil ochocientos nueve enteramente dispersada por las tropas francesas que habían conquistado Gerona, en término que la mayor parte no paró hasta sus casas. El pueblo de Riudoms, en medio del sentimiento de que estaba penetrado por las pérdidas de Gerona, tuvo el gusto de ver otra vez reunidos a sus hogares a todos los individuos que había mandado a su auxilio a excepción de don Baltasar de Toda, bayle actualmente de Reus, don Pablo Martí, abogado, T. N. llamado lo Barso y el antedicho Pagés..."*



Cap de soldat cobert amb casquet de granader, segons el dibuix de Josep Torres, de Riudoms, fet a principis del segle XIX. Font: Arxiu CERAP.

Interior del convent de Sant Francesc.  
Foto Alex Escoda Rojas.



## **CRONOLOGIA DELS FETS**

L'evolució de la guerra a Riudoms començà quan va caure a mans dels francesos, a les darreries del mes d'abril de l'any 1811, poc abans de que ho fes Tarragona, el 28 de juny, i acabà amb la retirada de l'invasor el 19 d'agost de 1813, després de vint-i-vuit mesos d'ocupació. La pau, amb tot, no arribà fins temps més tard, ja que durant els mesos següents a Riudoms encara es registraren actuacions de miquelets incontrolats que saquejaren el terme.

Al poble s'hi establí la companyia dels anomenats "caragirats" –que militaven al costat dels francesos–, al front de la qual es trobava Joan Ciré, àlies Rajoler de Castellvell –personatge que ostentava títol de capità, presumptament atorgat per Napoleó Bonapart–, amb Francesc Vidiella, de Mont-roig i Francesc Genius, de la Selva del Camp, com a lloctinents. El grup també era conegut amb el nom dels "Partisans" i estava format per un total de trenta-tres reclutes –a parer de la gent, tinguts com a lladres, assassins i desertors de l'exèrcit regular espanyol–, els quals tenien l'encàrrec de la recaptació de tributs a favor del govern francès intrús.

Sabem de l'actuació de grups de guerrillers a Riudoms el dia 16 de juliol de l'any 1810, quan hom detectà la cavalleria de la partida del Domingo; més tard, el 1811, apareixen diverses divisions armades del comandant Michoud i posteriorment la italiana del comandant Soldati, les quals saquejaren el poble en diverses ocasions, s'endugueren dinou càrregues de vi i feren que la

comunitat de Sant Joan s'hagués d'exclaustrar. En un altre moment entrarien en l'escena bèl·lica un destacament suís i una partida anglo-catalana dirigida per Miquel Nogueres.

Una minuta de març de 1809 parla dels bagatges que Riudoms havia de donar al cap de l'exèrcit francès a Catalunya, Laurent de Gouvion-Saint-Cyr: dos-cents sacs de blat, cent d'ordi, seixanta de fesols, vint-i-cinc d'arròs, cent quintars de palla, trenta d'oli i setanta-cinc xais. I uns mesos abans, a la Junta Corregimental ja se li havien hagut de lliurar vuit quarteres d'ordi. Les aportacions, per grat o per força, se succeïren: se'n coneixen de maig de 1810 i de febrer de 1812. Altres documents municipals detallen la contribució en espècies aportades durant el conflicte, que van des d'escales de fusta per a l'assalt de les muralles de la ciutat de Tarragona, sacs per fer murs de contenció, calçat, llençols per a la tropa, carros i llits fins a productes alimentaris com arròs, cigrons, fesols, vi i oli, a més de palla per a la cavallerissa. Els militars napoleònics van viure sobre el terreny, i el seu rebost eren els pobles i viles al voltant de les capitals que tenien ocupades, i contra les quals llençaven incursions de depredació i d'intimidació.

A través d'unes notes pro memòria del rector de l'Aleixar, mossèn Cabré, sabem que el dia 12 d'agost de l'any 1812 una divisió francesa atacà diversos punts del Camp de Tarragona, especialment els llocs d'Alforja, Maspujols i Riudoms. Els subministraments a un i altre bàndol foren un degoteig continuat,

provocant una veritable depauperació dels recursos propis de la vila.

Hem calculat en un centenar els riudomencs que en aquest període foren mobilitzats per alguna raó o justificació bèl·lica –en la construcció de fortificacions de la ciutat de Tarragona, per exemple, en els primers mesos de l'any 1811, i en el seu posterior derrocament, un cop els francesos prengueren la ciutat; en les defenses del coll de Balaguer, el 1813, o en actuacions diverses en altres indrets de la comarca.

Totes aquestes contribucions hom pot agrupar-les en tres camps

## **“Per atendre les nombroses víctimes de la guerra s'habilità al convent franciscà de Sant Joan de Riudoms un hospital de sang amb caràcter comarcal”**

principals, com ha resumit Josep M. Recasens en els estudis que ha fet sobre el Corregiment de Tarragona: 1) drets de guerra, és a dir, aportacions en diners; 2) dret de campanes, que és la contribució que calia fer als militars d'artilleria de setge que no podien participar del botí obtingut pels assaltants, que s'estimava en l'equivalent al valor de les campanes parroquials; 3) les racions, consistents en les necessitats diàries d'alimentació –pa, sal, carn, llegums, vi i palla i ordi per a les cavalcadures.

Segons una minuta

presentada pel recaptador de l'exèrcit Pedro Olivella, entre 1810 i 1814 Riudoms va pagar 81.535 rals, 24 maravedisos i 4 maravedisos de billó per rebuts de subministrament realitzats a les tropes catalanes. La recaptació local dels impostos per part del Capítol catedralici de Tarragona sovint també va comportar problemes, en no poder cobrir les places d'arrendament dels recaptadors, raó per la qual els canonges pretengueren obligar els ajuntaments a fer aquesta feina i posar els productes lliurats al servei del govern. Si més no, hi ha diverses reclamacions formals a Riudoms, una datada el 26 de febrer de 1812, respecte a la negativa municipal de pagar al Capítol catedralici els delmes de l'any 1811, i una altra, insistint sobre la mateixa qüestió, el 16 de juny del mateix any: *“fent present a vostra señoria que molts de Reus y de Riudoms no volian contribuir al delme ab la excusa que aquest any no ni hi havia. Per qual motiu demanaban a vostra señoria passàs un ofici al batlle de Reus y al de Riudoms per a què ab un pregó amenassassen als preocupats que sufririan las penas que-ls imposaria la superioritat”*.

Els exèrcits aliats eren a Riudoms, Maspujols, Cambrils i Vila-seca quan el 18 d'agost de 1813 el general Bertoletti, abans d'emprendre la retirada de Tarragona, féu volar els llocs estratègics de la ciutat –entre ells el castell del Patriarca– i en resultaren afectats el palau de Pilats, el circ romà, part del circuit murallat, l'església de Sant Domènec, etc.

La relació de víctimes fins ara identificades a través de la

## VISTA MERIDIONAL DE LA CIUDAD DE TARRAGONA.



1.-La Catedral.

2.-Castillo del Patriarca.

3.-Castillo de Pilatos q.<sup>o</sup> fue Palacio de los Emperad<sup>o</sup>s

4.-Convento de Franciscas Observantes.

5.-Baluarte de Cervantes.

6.-Baluarte de San Pablo.

7.-Convento de Franciscos Observantes.

8.-Convento de Dominicos.

9.-Puerta de San Juan.

10.-Hospital General.



11.-Palacio Arzobispal.

12.-Casa de Ayuntamiento.

13.-Baluarte de Jesus.

14.-Baluarte de Carlos Quinto.

15.-Puerta de S.<sup>n</sup> Carlos.

16.-Barracas del Puerto.

17.-Arraval del Puerto.

18.-La Aduana.

19.-Convento de Capuchinos.

20.-Torre del Muelle.

Els riudomencs contribuïren a la defensa de la ciutat de Tarragona l'any 1811.  
Font: Gogistes tarragonins.

documentació són tres: Joan Pagès, casat amb Teresa Mas, de Reus, i T. N. conegut com lo Barso, caiguts en el lloc de can Riser, a Girona, el 28 de desembre de 1809, i Francesc Miró Pannou, de 32 anys, pagès de Tarragona casat amb Maria Thexes, de Riudoms, víctima en el setge de Tarragona (1809). Entre els ferits greus trobem l'advocat Pau Martí, també en el setge de Girona i, com a presoners

deportats a França, identifiquem Baltasar de Toda, Josep Anguera i Joan Porqueras; tots ells retornaren al poble una vegada acabada la guerra.

La contribució econòmica dels riudomencs va ser, des de qualsevol punt de vista, superior als seus recursos i possibilitats i, com tot el país, en sortirien arruinats i hipotecats per força temps, ja que durant els anys següents a la finalització de la guerra

Riudoms hagué de pagar la factura de les despeses militars.

#### **L'HOSPITAL MILITAR DE SANG**

Per atendre les nombroses víctimes de la guerra s'habilità al convent franciscà de Sant Joan de Riudoms un hospital de sang amb caràcter comarcal. L'ordre de constitució del centre fou signada per fra Josep Martín, dominic, membre de la Junta Superior del Principat, donada a Reus l'1 d'abril de 1809 i dos dies més tard, a les tres de la tarda, l'establiment començà a rebre els primers ferits. Aquest hospital de campanya funcionà, amb més o menys activitat, entre 1809 i 1811. El primer director de l'establiment fou el franciscà Josep Castellví. Els costos econòmics del seu manteniment anaven a càrrec dels pobles i llogarets que formaven l'agrupació sanitària –Mont-roig, Colldejou, Vilanova d'Escornalbou, l'Arbocet, Montbrió del Camp i la Quadra dels Tascals. Els requeriments a la població perquè hi aportessin subministraments bàsics –màrfegues, matalassos, flassades, llençols, cobrellits, coixins o camises– eren freqüents.

Pel febrer de 1811, dos mesos abans de caure en mans franceses, Teodor Reding i la Junta de Govern del Corregiment felicitaren de manera pública Riudoms –entre d'altres pobles– per l'adaptació i bona cura que tenien d'aquest hospital al servei de l'exèrcit. Hi prestà serveis Julià Mata, metge riudomenc que en acabar el conflicte esdevindria batlle de la vila.

L'habilitació del convent en hospital va obligar la comunitat de

franciscans a exclaustrar-se a la casa de Josep Nebot, al carrer de l'Arenal –cal Gallissà– i a celebrar els oficis religiosos entre l'església conventual –que els frares s'havien reservat, juntament amb l'hort– i l'ermita de Sant Antoni, cedida pel rector parroquial. Un document de 1809 parla de la custòdia conventual de l'Hospital de Riudoms encarregada a Salvador

**“Els tres darrers anys del primer quart del segle XIX els camps es trobaren tan fortament assolats per la sequera que la parròquia hagué de suspendre el cobrament de les rendes contributives”**

Tibau i, posteriorment, a Josep Sala, sagristà, i Maties Baptista, infermer.

Durant tot aquest temps el convent seguí rebent nous donats, amb gairebé la mateixa freqüència que en els períodes de pau, sis en total entre 1808 i 1812, llevat de 1811 en què la comunitat es trobava exclaustrada per l'ocupació francesa.

#### **CÀSTIGS AFEGITS: PEDREGADES, EPIDÈMIES**

##### **I SECADES**

A la tragèdia de la guerra cal afegir ara noves desgràcies de l'època caigudes sobre el gruix de la població. Com a pròleg, una forta epidèmia l'any 1785, que afectà especialment gent de Riudoms, Alforja i Riudecols; la terrible febre

tifoidea de 1809, estesa per tot el país –amb els brots del primer lustre del segle i el de 1819–, que s'endugué a la tomba diversos riudomencs i, com a colofó, l'epidèmia groga de l'any 1821.

D'altra banda, les collites dels anys de la guerra foren penoses, com es consigna a Alcover. La de 1808 l'arruinaren les gelades; la de 1809, va ser un desastre que sumí la comarca en una crítica situació; la de 1812, fou pèssima, *“la pitjor d'una sèrie d'anys particularment dolents...”*. Les pedregades i inestabilitats atmosfèriques esdevingudes entre 1812 i 1817 foren altres successos negatius per a l'agricultura i l'economia local. Les sequeres del període contribuïren a agreujar la situació dels riudomencs, no solament pel que fa als conreus agrícoles, sinó també en la salubritat i higiene de la població, ja força precària en aquella època.

#### **L'ACTUACIÓ DELS PROHOMS LOCALS**

Els prohoms de la vila en general mostraren una acceptació o col·laboració amb les autoritats establertes en cada moment, per grat o per força, malgrat que mantinguessin diferències d'opinió respecte a la monarquia de Ferran VII, com es veurà al final de la guerra en la restauració de l'Antic Règim. Llorenç de Toda, Marc Massó i Antoni Morell apareixen com a col·laboracionistes, però d'altres, com els Urgellès, Gran i Roger, es van mostrar més cauts i fins i tot es comprometeren defensant antifrancesos riudomencs empresonats a Tarragona. Antoni Morell va formar part de la Junta Corregimental afrancesada, l'any 1811.

A la recepció oficial que Reus –ciutat que cedí a l’invasor sense cap resistència–va fer al mariscal Suchet el 4 de juliol de 1811, de Riudoms hi assistiren un regidor i un prohoms, acompanyats d’un grup de ball compost per una dotzena de joves ben vestits i amb els corresponents instruments musicals, segons els cronistes contemporanis. La representació municipal havia estat forçada, però, mitjançant una ordre del nou govern adreçada a tots els ajuntaments de la comarca. En la majoria dels casos, aquests prohoms pertanyien a la burgesia local, de pagesos benestants i petits comerciants, alguns dels quals gaudien del privilegi d’exempció fiscal.

Pel que fa al caràcter dels eclesiàstics, tots els rectors de l’època foren absolutistes, com els mateixos estudiants dels darrers cursos del seminari, declarats partidaris de l’Antic Règim. El clergat blasrava des de la trona i feia costat al poder civil partidari de Ferran VII. Respecte a la seva influència ideològica, només cal recordar la implantació i auge de l’arxiconfraria de la Mare de Déu del Carme, des de 1800, especialitzada en la predicació sobre el més enllà. També l’edició, l’any 1813, dels goigs de les Relíquies, en els quals s’hi remarca que per curar les grans afliccions del temps el que calia era prendre “la medecina dels sants”.

#### LA RESTAURACIÓ DEL GOVERN LOCAL

Acabada la guerra i format nou govern municipal amb Julià Mata Pujol com alcalde constitucional –en el qual tornarem a trobar, però, alguns dels antics regidors col·laboracionistes–,

s’encetaren les depuracions. El govern militar i polític del Corregiment de Tarragona, per exemple, va obrir expedient a l’alcalde i el secretari de Riudoms a l’època d’ocupació francesa per esbrinar possibles qüestions fosques o tèrboles de la seva gestió econòmica i fiscal. Tanmateix, la

## “En la mentalitat riudomenca de l’època hi predominaven i s’hi mantingueren les idees de l’Antic Règim, segons es desprèn de la gestió i desenvolupament dels conflictes bèl·lics del primer quart de segle XIX”

investigació i revisió de comptes s’aturarà tot just arribat de l’exili Ferran VII i restaurat l’Antic Règim: com arreu del país, el monarca va fer retornar el poder als individus que el detentaven l’any 1808, de manera que Julià Mata acabà essent substituït per Sebastià Gaya, iniciant-se aleshores una nova etapa històrica en la política local del país.

#### EL RIUDOMS DE L’ÈPOCA

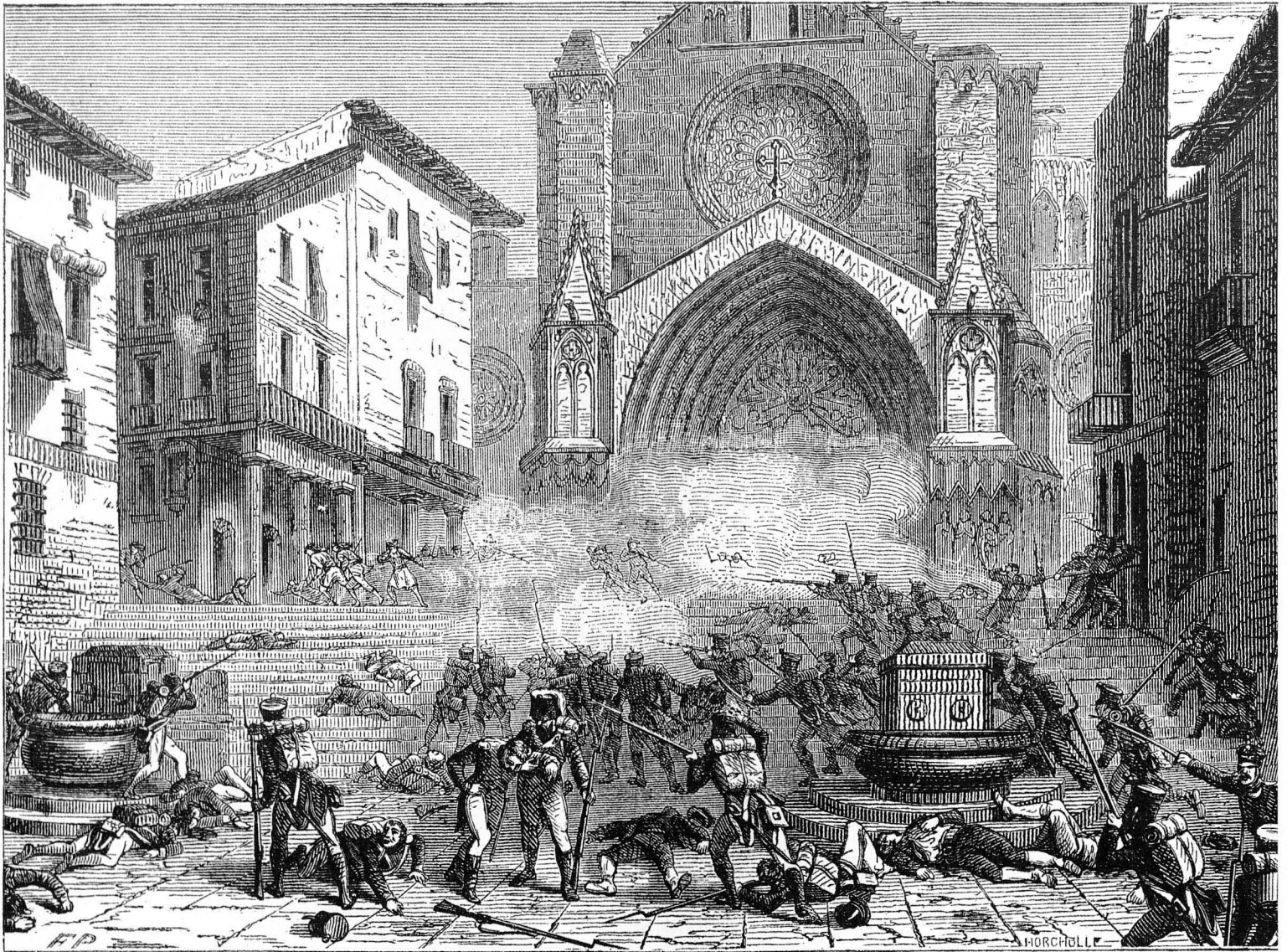
La població de Riudoms l’any 1815 era de 2.833 habitants –1.198 homes i 1.635 dones–, essent aleshores la segona població més

important de la comarca, després de Reus. El nombre d’eclesiàstics –pertanyents a la parroquial i al convent de Sant Joan– sumaven trenta-tres individus, xifra que dona una ràtio d’un religiós per cada vuitanta-cinc riudomenscs.

La provisió de queviures anava a càrrec de dos forns de pa, una carnisseria i les botigues de pesca salada, de l’oli, del peix fresc i de la sal; també hi havia quatre tavernes, dues de vi i dues d’aiguardent –anunciades al públic mitjançant l’exposició d’una branca de pi a la façana o balcó de la casa, com encara avui es fa a les conegudes *heuriguers* d’Àustria. Els riudomenscs s’alimentaven bàsicament de pa, carn de porc, moltó, aviram, bacallà, tonyina i arengades –el peix fresc era un luxe per a la majoria de les persones, tot i que se’n venia i consumia, com demostra l’existència del camí dels Pescaters, almenys des del segle XVIII. En aquesta dieta cal afegir-hi les verdures, les hortalisses i la fruita –fresca o seca.

#### L’agricultura

Segons una relació dels fruits recaptats a Riudoms l’any 1813, aquests eren, bàsicament: cireres, guixes, cigrons, fesols, oli i cereals –no s’esmenta la verema ni altres productes com la garrofa i les hortalisses, que s’hi conreaven, tanmateix. En un altre document, de 1818, s’especifica que hi ha dos-cents jornals de terra destinats a l’ordi, els quals produeixen 1.258 faneques de gra; d’aquestes calia reservar-ne 356 per a la sembra següent, de manera que per arribar a les 4.354 necessàries



Conquesta de Tarragona: combat davant de la catedral.  
Font: Gogistes tarragonins.

per al consum, se n'havien d'importar 3.452. A la producció de civada s'hi destinaven 726 jornals de terra, amb una rendibilitat de 3.616 faneques, de les quals 1.982 es reservaven per a la sembra següent, 858 per al consum i 776 restaven com a excedent per a la venda. El conreu del panís ocupava trenta jornals de terra, amb una producció de quaranta-vuit faneques, de les quals se'n destinaven nou a

la sembra de la temporada vinent i les restants per al consum local. La producció d'oli era de 1.878 arroves, les quals, llevat d'un excedent de 832, eren consumides per la vila. La vinya ocupava una extensió quantificada de 1.083 jornals, amb una producció de 60.040 arroves, de les quals 20.400 anaven a les fàbriques de destil·lació per ser exportades i 16.300 es destinaven al consum local,





Taverna anunciada amb un brot de pi, a Viena, Àustria, com es feia a Riudoms en l'època de la Guerra del Francès.  
Foto: Ian.

amb un excedent resultant de 23.340 arroves. El vi produït es valora de baixa qualitat. També es parla de la producció de garrofes i d'hortalisses. Tota aquesta producció agrícola estava vigilada i controlada pel batlle, el rector i quatre prohoms més de la vila per tal de conèixer la producció real i evitar l'evasió d'impostos i el frau a la hisenda pública.

Els temporals, calamarses, pedregades i secades produïdes entre 1812 i 1817 foren altres factors negatius en el conreu i producció agrícola, no ja del terme riudomenc, sinó de la comarca. Els tres darrers anys del primer quart del segle XIX els camps es trobaren tan fortament assolats per la sequera que la parròquia hagué de suspendre el cobrament de les rendes contributives: l'any 1812, però, els capitulars eclesiàstics havien pregat a l'intendent que obligués l'Ajuntament de Riudoms a recaptar els delmes i a posar els seus diners a disposició del govern. Llevat de la collita d'olives de 1803, no sembla que el primer quart del segle XIX fos massa benèfic per la pagesia.

Als primers anys del segle XIX els pagesos comptaven amb un centenar d'animals de tir, cabana que anirà creixent a partir del final de la guerra –el conflicte bèl·lic havia obligat a requisar cavalls i mules per a dur al front i per a transports i tasques d'intendència militar.

### **La indústria**

A les acaballes del segle XVIII i en els pròlegs de la invasió napoleònica, la indústria local era prou minsa. Sabem de l'existència d'olles o fassines; que s'hi elaboraven matèries primeres com el cànem, la llana i la seda i que hi havia quatre telers amb un operari cadascun d'ells. Molt probablement els telers devien ser propietat de comerciants reusencs, els quals sovint cercaven als pobles de la comarca una mà d'obra més barata i menys reivindicativa o conflictiva que no pas la de la ciutat, facilitant

així un complement econòmic a les famílies pageses locals. L'any 1811 es paguen tributs pels molins de la vila, d'oli i farina.

El comerç de la neu i la sal, a inicis del segle XIX, s'arrendaven, com en el cas d'altres mercaderies i serveis –la fira, per exemple. L'any 1815 a Riudoms s'hi comptabilitzen cinc fusters, cinc paletes i quatre ferrers. Segons una anotació de 1814 els mitjans de locomoció i transport de la vila aleshores eren: un carro, dos transports de bagatges especials, onze carros de bagatges majors de càrrega i vuitanta-sis vehicles per a bagatges menors.

#### **El patrimoni local: ajuntament i església**

Els béns del Comú constaven del patrimoni immobiliari següent: la Casa de la Vila; el col·legi municipal; l'ermita de Sant Antoni; l'establiment de la carnisseria; dos forns de pa, amb habitació; un molí d'oli i dos de fariners –aquests darrers amb llurs cases per als encarregats de la indústria; dues pletes per al bestiar – amb llurs casetes per als pastors– i, finalment, tres bocins de terra –dos d'ells a Riudoms i un altre al terme de l'Aleixar. Els beneficis del patrimoni municipal arribaven a ben poc i es destinaven, entre altres partides, a pagar els salaris dels consellers.

El patrimoni de l'església, contràriament, era força important, amb alguns immobles al poble, finques per diverses partides de terra, beneficis, censals, etc., a més de l'església parroquial, la capella de Verge Maria i l'abadia, òbviament.

#### **Ideologia i poder local**

En la mentalitat riudomenca de l'època hi predominaven i s'hi mantingueren les idees de l'Antic Règim, segons es desprèn de la gestió i desenvolupament dels conflictes bèl·lics del primer quart de segle XIX i, sobretot, a través del confessat caràcter dels dirigents que aleshores

**“El factor de la immigració, efectivament, influí negativament en el creixement vegetatiu de la població. El padrons d'habitants de Reus ens permeten quantificar aquesta migració dels riudomencs vers la capital”**

regien el municipi o dels eclesiàstics que en el seminari s'estaven preparant per accedir a la tonsura. Per avaluar aquest supòsit són indispensables els atestats i declaracions ideològiques respecte als estudiants religiosos de l'època, tots ells contraris al liberalisme i d'idees realistes –Antoni Ferran, Joan B. Cavallé, Antoni Corts, Salvador Mestre, entre altres (1828).

Josep Anguera, ordenat sacerdot el 1818, que s'havia enrolat com a soldat voluntari a la guerra de la Independència, fet presoner a

Tortosa el 1811 i deportat a França d'on no tornaria fins el 1814, es declarava partidari de l'absolutisme de Ferran VII. Joan Porqueres, un donat del convent de Sant Joan, soldat per sorteig a compte de la vila, entrà a formar part de la companyia de tiradors de Tarragona, va ser fet presoner i conduït a la vila francesa de Martel (al departament de Lot, regió de Midi-Pyrénées) fins el 5 de març de 1815, data en la qual va obtenir la llibertat, retornant al convent de Riudoms on va prendre de nou l'hàbit franciscà. Ferran Corts Ferrando, beneficiat de la parròquia de Sant Jaume, havia estat recaptador general d'assignacions d'hospitals militars del primer exèrcit, mentre aquests estaven sota la direcció del clergat regular i secular del Principat. Així mateix, cal recordar que l'any 1815 els tribunals de la Inquisició obrien procés a Riudoms contra una persona d'idees lliberals. El control social i ideològic de la població restava, doncs, ben assegurat.

Durant aquest mateix període nasqueren a Riudoms alguns dels personatges que influïrien en les generacions futures, amb més o menys força ideològica, gairebé religiosos tots ells: Josep M. Cavallé Carreño (1807), cistercenc; Pere Ferré Simó (1808), eclesiàstic; Bernardí Olivé Gran (1808), franciscà; Anton Torres Cabré (1809), mercedari; Tomàs Gran Torres (1810), dominic; Joan Nogués Vidal (1811), carmelita; Rafael Nebot Figueres (1812), polític, o Salvador Massó Mestre (1813), dominic.

## TRES CONSEQÜÈNCIES DE LA GUERRA: IMMIGRACIÓ, ALIMENTACIÓ I ARXIUS

### Immigració

A més de l'osca demogràfica que suposà per Riudoms la guerra i la baixa natalitat conseqüent al període, cal esmentar igualment l'èxode de la població cap a llocs amb majors possibilitats laborals i socials. El factor de la immigració, efectivament, influí negativament en el creixement vegetatiu de la població. El padrons d'habitants de Reus ens permeten quantificar aquesta migració dels riudomens vers la capital. El major auge migratori es produeix entre 1808 i 1814, el període de la guerra del Francès, i l'any 1820, quan ho fan noranta-cinc persones –quaranta un homes i cinquanta-quatre dones.

Els cognoms de les famílies emigrants a Reus l'any 1820 –fins a una quarantena–, són els Agramunt, Albareda, Aulès, Badia, Bertran, Cabrer, Cailà, Calero, Corts, Dalmau, Ferran, Gili, Gispert, Hortonedà, Huguet, Jansà, Magrinyà, Marçal, Martí, Mas, Mestre, Monjo, Moragues, Morató, Monner, Noguers, Oriol, Pàmies, Ramon, Roger, Salvador, Serra, Simon, Soler, Tàpies, Toda, Torres, Toses, Vidal i Vilamat. El 40,5% d'aquesta població pertanyia al sector primari; un 28,5% al secundari, i la resta, un 31%, al sector terciari. Aquesta immigració fou absorbida per les indústries reusenques relacionades amb el comerç del vi i de la seda, i també a l'agricultura.

En l'èxode vers la capital comarcal cal destacar, l'any 1811, el trasllat al complet de la família Toda-Tàpies –formada per set membres,

a banda de la criada–, hisendats fortament arrelats a la vila. Un dels seus prohoms, Baltasar de Toda i de Tàpies, a Reus desenvoluparà una activitat política iniciada a Riudoms i que el conduiria, entre altres càrrecs, a l'alcaldia de Reus (1819), al de Governador Civil de Lleida (1835-1836) i a la presidència de la Diputació de Tarragona (1839-1840).

### Les trumfes o patates

Una altra de les conseqüències del conflicte napoleònic va ser la introducció i desenvolupament del conreu

## “Una altra de les conseqüències del conflicte napoleònic va ser la introducció i desenvolupament del conreu de la patata per a consum humà”

de la patata per a consum humà, fins aleshores inexistent o reduït a l'alimentació dels porcs o com a planta ornamental. A Riudoms, com en el conjunt de Catalunya, aquest conreu apareix en el primer quart del segle XIX i els seus fruits foren coneguts amb el nom de trumfes. L'introducció de la patata a la comarca va ser el metge Jaume Josep Ardèvol Cabré, lliberal, gràcies a les campanyes de divulgació i promoció del producte que va fer a partir de l'any 1805.

L'ocupació napoleònica havia provocat l'escassetat d'aliments, la dificultat d'aprovisionar-se'n i

l'abandonament parcial dels conreus agrícoles, unes circumstàncies que comportaren la fam endèmica i l'acceptació final d'aquest fruit estrany en la dieta alimentària. En poc menys de mig segle, Riudoms passarà de desconèixer el tubercle a ser-ne el primer productor del Camp de Tarragona, amb una producció anual de 217.524 quilograms, seguit de Tarragona i del Pont d'Armentera, amb 208.000 i 200.000 quilograms, respectivament.

La major part de diccionaris geogràfics del segle XIX i XX –de Madoz (1845) a l'Espasa-Calpe (1933)–, destaquen aquesta producció hortícola de Riudoms, malgrat que en el conjunt del Camp de Tarragona la collita només fos regular, com ha observat Violant i Simorra en els seus estudis d'etnografia comarcal.

La tradició oral de Riudoms, en coincidència amb les advertències dels calendaris de pagès del segle XIX, recomanaven plantar les patates al mes de febrer, cavar-les pel maig –amb l'aixadella– i arrencar-les pel setembre –amb els arpiots. Aquest fruit ha influït igualment en l'onomàstica local, amb la imposició de diversos sobrenoms i, en el cançoner i refranyer, esdevé recordatori de fams i misèries esdevingudes durant la guerra del Francès –el guisat de patates viudes, per exemple.

### Els arxius locals

Una tercera conseqüència de la guerra va ser la destrucció parcial de documentació relacionada amb l'administració pública del poble, un fet que pot condicionar l'estudi d'una part de la nostra història local i

comarcal. La presència i amenaça dels francesos va comportar que els frares del convent de Sant Joan –aleshores adaptat com a hospital– haguessin d'exclaustrar-se i, en la retirada, repartir la documentació que servaven entre famílies religioses amigues per tal de salvaguardar-la –com era habitual en èpoques de bullangues–, amb la consegüent pèrdua o dispersió de part dels seus materials. L'arxiu parroquial, si atenem a la cronologia i continguts de les sèries documentals conservades, també va patir les conseqüències destructores, com en el cas de l'ajuntament. La voladura amb dinamita del palau Arquebisbal de Tarragona, la nit del 18 al 19 d'agost de 1813, va destruir gairebé tota la seva documentació i, òbviament, entre aquesta, també la relacionada amb Riudoms. »

#### BIBLIOGRAFIA BÀSICA DE REFERÈNCIA

ANDREU, Jordi: *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'antic règim*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1986 (Assaig; 21).

BERTRAN I VALLVÈ, Dídac: "La vida a una petita població durant la Guerra del Francès. Alcover (1808-1813)", *Recull Joaquim Avellà Vives (1901-1967)*. A cura d'Eliseu A. Soler Álvarez i Tomàs Forteza i Antonio Guardias. Tarragona: Llibreria Guardias, 1980, p. 99-155.

CANALES GILI, Esteban: "Una visió més real de la Guerra del Francès. La història de Bràfim d'en Bosch i Cardellach", *Recerques*, 21 (1990 = Homenatge a Pierre Vilar, II), p. 7-49.

FUENTES I GASÓ, Manuel M.; QUIJADA BOSCH, Joan; SÁNCHEZ PIÉ, Neus: *Memòria del setge i ocupació de Tarragona. La Guerra del Francès en els fons documentals de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (1808-1814)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2012 (Camí Ral; 34).

GÜELL JUNKERT, Manel: "¡Oh, cruel gavatg! Les misèries de la guerra del Francès al Camp de Tarragona"

SAUCH CRUZ, Núria (ed.): *La guerra del Francès als territoris de parla catalana. Jornades d'estudi. El Bruc (l'Anoia), 23, 24 i 25 de maig del 2008. Bicentenari de les batalles del Bruc*. Catarroja – Barcelona: Afers, 2011, 93-113.

RECASENS COMES, José M<sup>a</sup>: *El Corregimiento de Tarragona y su Junta en la Guerra de la Independencia: 1808-1811*. Tarragona: Diputació Provincial, 1958.

\_\_\_\_\_. *El Corregimiento de Tarragona en el último cuarto del siglo XVIII. Aspectos económico y político-social*. Tarragona: Real

Sociedad Arqueológica Tarraconense, 1963, 331 p.

\_\_\_\_\_. *La revolución y guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*. Tarragona: Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, 1965.

\_\_\_\_\_. "La epidemia de fiebre tifoidea del año 1809 en Tarragona". *Revista Técnica de la Propiedad Urbana*, núm. 22 (juliol-desembre de 1971) 61-69.

VIOLANT I SIMORRA, Ramon: *Etnografia de Reus i la seva comarca. El Camp, La Conca de Barberà, El Priorat*. Barcelona: Alta Fulla, 1990.

Bancal de patates cultivades en crestalls i regades amb aixada, entre tires d'avellaners.  
Foto: Anton Marc Caparó Pujol.

